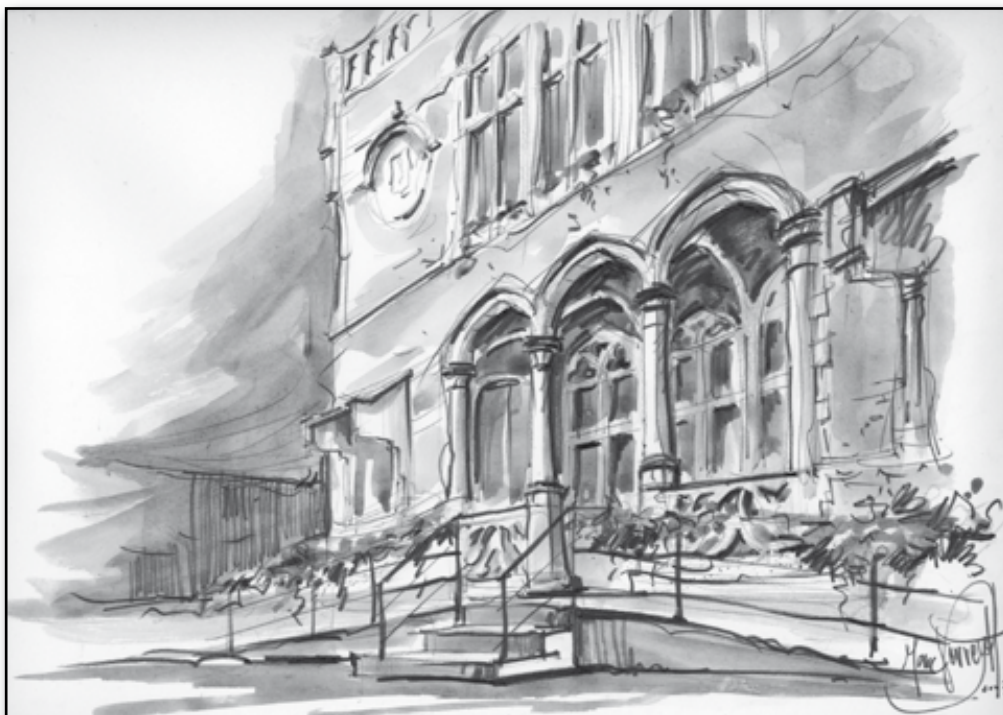

De Poemp

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT HEEMKRING DAVIDSFONDS NIJLEN
NUMMER 54 □ 04-05-06/2007 □ P309458 □ AK 2560 NIJLEN1

Het gemeentehuis van Kessel, in 1906 ontworpen door architect Edward Careels. Lees hierover verder in dit nummer de bijdrage van Hugo De Bot .

(Tekening Marc Verreydt)

Laureaten van de 18de Junior-Journalistwedstrijd bekroond

Taal is het sociale middel bij uitstek. Door haar kunnen wij onze gevoelens en ideeën met anderen delen, maken wij gemeenschap. In de geschiedenis van Vlaanderen heeft taal steeds een belangrijke rol gespeeld. Vlaanderen is vandaag een welvarende deelstaat van het federale België. Sedert kardinaal Mercier in 1906 domweg volhield dat het Nederlands ongeschikt was als taal voor de universiteit, is in Vlaanderen wel degelijk het tegenovergestelde aangetoond. Taal is macht, laat dat duidelijk zijn. Wie zijn ideeën en gevoelens duidelijk en genuanceerd kan uitdrukken, is ongetwijfeld één stap voor op de anderen.

Onder meer deze overwegingen zetten de Davidsfondsafdelingen van Nijlen en Kessel ertoe aan om elk jaar weer de opstelwedstrijd "Junior Journalist" te organiseren, dit jaar voor de 18de keer. De opstelwedstrijd richt zich tot de derde graad van de basisscholen en de eerste graad van het secundair onderwijs. Deze keer schreven de leerlingen een feestverhaal. De scholen bezorgden de beste twee werkjes van elke deelnemende klas bij het Davidsfonds van Nijlen of Kessel.

Op zaterdag 5 mei had te Nijlen de proclamatie plaats van de 18de Junior Journalist. >>

Taal is macht...

Per reeks werden 5 leerlingen bekroond. Zij zaten nerveus te wachten in de patio van het gemeentehuis. Burgemeester Paul Verbeeck heette iedereen welkom, waarna cultuurschepes Liesbeth Van Bouwel haar eigentijdse kijk op lezen en schrijven vertolkte. Namens de organiserende Davidsfondsafdelingen dankte Walter Caethoven vervolgens alle medewerkers en feliciteerde de winnaars.

De laureaten van de 18de Junior Journalist werden één na één naar voren geroepen en beloond met een prachtig boekenpakket. Voor een aandachtig publiek lazen woordkunstenaars Ria De Haes en Gaston Van den Branden (ere-schepes van cultuur) tenslotte de winnende werkjes voor.

Beide organiserende afdelingen leverden andermaal het bewijs dat het Davidsfonds staat voor leescultuur. Zij danken de scholen en het gemeentebestuur nogmaals voor de wijze waarop zij het initiatief elk jaar weer steunen en feliciteren de winnaars hartelijk!

De Junior Journalisten van 2007

Reeks basisscholen

Sophie Engels	135/150
Joram Verhaegen	126/150
Laura Lembreghts	120/150
Jorien Op de Beeck	119/150
Tim Canaerts	118/150

Reeks middelbaar onderwijs

Sten Vercammen	125/150
Thomas Huybrechts	122/150
Luigina Van den Bril	120/150
Jasper Van Haver	120/150
Wannes Van Haver	119/150

“Schitterend Geslepen” houdt grote enquête in de Kempen!

In ons vorige nummer gaven wij al aan hoe “Schitterend Geslepen” ons dorpsgeheugen over het steentje wil vastleggen. Vanzelfsprekend richt het project zich ook tot de andere Kempense dorpen die een rijk diamantverleden hebben. Een stand van zaken.

Enquête

Projectcoördinator Jeroen Janssens stuurde naar 43 gemeentebesturen uit onze regio een vragenlijst waarin gepeild wordt naar de mogelijkheden tot samenwerking bij het vastleggen van het diamantverhaal van de Kempen. Maar ook rusthuizen en scholen worden bij “Schitterend Geslepen” betrokken. Wij willen immers de mensen kennen die ons interessante verhalen kunnen vertel-

len over diamantbewerking en al wat erbij hoort.

Slijperij

Natuurlijk blijft diamantslijperij Lieckens, uniek in de regio, als “ankerpunt” erg belangrijk in het project. De bescherming van dit gebouw lijkt in goede banen te komen. In dit kader bereiden wij een serieuze restauratie voor via Monumentenwacht Antwerpen.

Fase 2

In september zal de projectcoördinator de resultaten voorstellen van het haalbaarheidsonderzoek van “Schitterend Geslepen” tijdens een rondetafelconferentie. Ondertussen werd bij het Vlaams Ministerie van Cultuur de subsidie voor fase 2 van het project reeds aangevraagd.

Meewerken

Onze “poempisten” kunnen met interessante verhalen of wetenswaardigheden over het steentje steeds terecht bij Jeroen Janssens op het gemeentehuis van Nijlen. Ook oude films, foto’s, speciale voorwerpen en archieven zijn welkom. Wilt u meewerken? Schitterend!

Contact :

Jeroen Janssens,
Kerkstraat 4, 2560 Nijlen
Tel. 03.410.02.09 – fax 03.481.70.48
e-post: schitterendgeslepen@nijlen.be

Dieverye wordt ghestraf met de doot.

Diefstal wordt gestraft met de dood. De dief zal opgehangen worden tenzij de schepenen oordelen dat "om de kleynigheyt vander saecken" de dief een lichtere straf verdient. (Costuymen van Lier)

De Lierse wet voorzag dat dieven werden opgehangen, tenzij het om kruimeldiefstallen ging. Dan werd de strafmaatregel enigszins verzacht. Het gewoonterecht, neergeschreven in de costumen of costuymen van Lier, van toepassing in onze streek tot de Franse Revolutie, bepaalde de strafmaat voor het overtreden van de wet. Als men het eerste artikel over het bestraffen van criminele zaken leest, is al onmiddellijk duidelijk hoe ongemeen streng en wreed de wet kon worden toegepast, zelfs bij het minste vergrijp. Of het altijd zo gebeurde is echter een open vraag. Net als voor ons Wetboek van Strafrecht gold dat het om maximumstraffen ging. Als ze toegepast werden, bleven die soms eeuwenlang in het gemeenschappelijke geheugen gegrift. De middeleeuwse rechter had alle vrijheid om af te zien van de zwaarste straf, de doodstraf, en hij kon ook een milder vonnis vellen. Vele middeleeuwse rechters zagen liever geld dan bloed. Aan het laatste hadden zij niets, tenzij misschien wel eens slapeloze nachten. En geld? Een deel van de boete mochten ze in hun eigen zak steken. Soms was de waanzin zo groot en blind dat de rechters niet meer eerlijk konden of durfden rechtspreken. Dat is weliswaar van alle tijden, herinner u de periode na de Tweede Wereldoorlog. Maar toch, indien de middeleeuwse rechtspraak nu nog toegepast werd, dan zouden er met de regelmaat van een klok overal veroordeelden te zien zijn: gehangen, op het rad gezet, gevierendeeld, ont-hoofd, verbrand, verminkt (een oog uitgestoken of een hand afgekapt), aan de schandpaal gezet, verbannen of boetetocht gezonden. Soms heel

ver weg: naar Rome, Compostela, Jeruzalem...

Overdreven? Zelfs in het piepkleine Gestel had de heer van het Gestelhof de drie machten: de lagere, de middelbare en de hogere. Dit betekende dat hij voor het minste vergrijp iemand kon straffen maar ook ter dood veroordelen. Vandaar de schandpaal en de plaatsnaam het galghebosch in Gestel, een duidelijke verwijzing naar de plaats waar ooit de galg stond. Die naam komt een paar maal voor in een schattingsverslag van alle goederen afhankelijk van het Gestelhof opgesteld in 1647 door de Kesselse notaris Frans van Heerle. Voor minder zware vergrijpen klonk men de gestraften aan de schandpaal of sloot men ze op in de kelders van het kasteel. In Berlaar doen verhalen de ronde dat ook de heren van het oude Kesselhof of Ter Laken zeer gevreesd waren.

Wrede rechtspraak

Volgende vermeldingen geven een beeld van de strenge rechtspraak, waarvan we de wreedheid vandaag nog maar moeilijk kunnen begrijpen. Een rechtspraak die af en toe ook ronduit "krom" was...

In 1377 verminkte Jan Mys van Kesselse met enkele trawanten de vorster (te vergelijken met een boswachter) van Nijlen op een gruwelijke manier. Ze hakten hem met een bijl een voet af. De markgraaf van Antwerpen kwam samen met de schout van Lier naar Kessel gereden om hen te straffen, maar de vogels waren gevlogen. Als vergeldingsmaatregel wilden ze dan maar het huis van de hoofddader Mys afbranden. Toen ze zagen

dat zijn vrouw in kinderbedde lach, mocht de vrouw de wraakactie afkopen. Hoe het verder met de zaak is afgelopen, wordt niet vermeld.

In 1414 verkrachtte een knecht uit Zeeland, - de naam van de dader werd niet eens opgetekend -, een jong meisje in Ouwen of Grobbendonk. De Zeeuw werd in Kessel opgepakt en in de vroente of de gevangenis van Lier achter de tralies gezet. Het slachtoffer was zich gaan beklagen in Lier van crachte en van gewonde of van verkrachting en verwondingen. Zonder dat enige druk op hem uitgeoefend werd, dus zonder enige foltering, bekende de dader spontaan de hem ten laste gelegde feiten. Dit was ruimschoots voldoende om hem aanstonds te berechten. Weinig later werd de jonge man op verzoek van de heer van Bouwel, Arnold II van Crayenhem, aan hem uitgeleverd uyt crachte van diverse rechten. De voorwaarde was echter dat de heer van Bouwel in hetzelfde geval dezelfde rechten zou toekennen aan de stad Lier. De

De schandpaal te Gestel

dader werd tot Ouden (vroegere naam voor Grobbendonk) gericht en “op een staec geset”, of daar gevonnist en terechtgesteld. Wat dit richten en op de staak zetten betekent, werd elders als volgt uitgedrukt: ‘...is de voorsege cnecht cortis daer naer (kort na zijn aanhouding) onthoofd ende tot Ouwen op een radt geseth’.

In 1436 werd de Kesselaar Wouter Aelbrecht veroordeeld om sekere misdade om een bedevaart te doen ‘ten Heylighe Bloede’ te Wilsenaken. Hij moest vertrekken by sonneschyne uit de Stad (Lier) en de Bijvang en dit voor de duur van een heel jaar. Kwam hij eer terug, dan zou een van zijn handen afgehakt worden.

Henneke de Wynter (Kessel) had in 1438 bij Austyns van de Vakene ’s nachts graan gestolen. De dader werd veroordeeld om een geldboete te betalen en hij moest nog dezelfde dag op bedevaart vertrekken naar “Drie Coenigen te Coelne” of Keulen. Zo hij dit niet deed, zou dit hem een hand kosten.

Met de gezagsdragers mocht niet gelachen worden. Wouter van der Vekene had de meier van Kessel heel brutaal en kwalijk toegesproken toen die een paard kwam opeisen voor de stad Lier. Wouter werd veroordeeld tot het betalen van een geldsom en een bedevaart naar Rutsemadou (15de eeuw).

Geert Ooms, eveneens van Kessel, sprak “onzedige en dreigende woorden aengaende Mijne Genedige Jouffrouw vroente”, wat betekent dat hij zich smalend over de gevangenis van de hertogin van Brabant had uitgedrukt. Hiervoor werd hij op 3 maart 1477 voor tien jaar uit de Stad en de Bijvang verbannen. Waagde hij het naar zijn thuishaven terug te keren, dan zou hem dat zijn kop kosten. Wie hem kon gevangen nemen en uitleveren, zou door de stad Lier beloond worden met een geldsom.

Gewetenloze en als beesten levende soldaten maakten tijdens de gods-

dienstoorlogen de omgeving hoogst onveilig. Maar hun misdaden werden bestraft. In de Kronyk van Lier haalt de schrijver één van de walgelijkste feiten aan die we in de geschiedenis van onze streek lazzen. De volgende tekst is dus helemaal niet geschikt voor mensen met een gevoelig binnenwerk: in Kessel had een soldaat zijn gevoeg gedaan in een melkteil en dat een man laten opeten. Hij werd hiervoor op 1 februari 1581 in Lier opgehangen.

Heksenjacht

In Nijlen werd Anneke Faes, een doodarm en simpel sukkeltje, nog geen veertien jaar oud, beschuldigd van hekserij. Op 26 augustus 1589 liet de heer van Grobbendonk Willem Brandt, de gevreesde schout van Lier, haar daar in de gevangenis opsluiten samen met haar moeder Lijsbeth Strijckaerts. Om bekentenissen af te dwingen werd Anneke bedreigd en gemarteld. In al haar pijn beschuldigde ze twee vrouwen van hekserij, Catlijne Vanden Bulcke en Anna Cops, beiden van Nijlen. Onmiddellijk werden ze aangehouden. Drie dagen later herriep Anneke formeel de tijdens de foltering afgedwongen bekentenissen, maar de schout bleef bij zijn beschuldiging. Nu de wrede schout meer slachtoffers had, werd Anneke op 19 april 1590 veroordeeld tot boetedoening.

Op haar blote knieën moest ze aan God en de schepenen van de Bijvang van Lier vergiffenis vragen en een jaar lang elke vrijdag “den geheelen dach deur, (te) vasten te water en te broode.” Een dag later mocht ze de gevangenis verlaten, wellicht geestelijk gebroken en lichamelijk gekraakt voor heel haar verdere leven. Lijsbeth Strijckaerts, haar moeder, werd na 25 dagen gevangenis vrijgelaten. Ze ontsnapte aan de pijnbank, omdat ze zwanger was. Slechter verging het de anderen. Catelijne stierf in Lier op de brandstapel. Anna Cops ging op de pijnbank eveneens door de knieën. De schout eiste dat ze “metten brande moet gexecuteerd worden” (april 1590).

Het vonnis werd 9 dagen later uitgesproken, maar haar straf werd omgezet in zeven jaar verbanning uit de Stad en de Bijvang. Ze moest binnen de 24 uur na de uitspraak vertrekken. Al deze vrouwen zijn onschuldig door een hel gegaan. Waartoe haat, afgunst, nijd, burenruzie, geroddel en godsdienstwaanzin kunnen leiden. Vreselijk. In Poemp 21/22 bracht Walter Caethoven het volledig verhaal van die barbaarse heksenjacht.

Ook zelfmoordenaars werden na hun dood bij manier van spreken nog gestraft. Zo kreeg ene Bruynzeels geboren in Vorselaar geen graf. In mei 1670 werd zijn lijk van de gevangenenpoort gesleept, waar hij zich had verhangen. Het werd nabij Kessel in een mik van een boom gehangen. De scherpreechter die deze lugubere daad moest uitvoeren, werd er zeer goed voor betaald; hij kreeg er 18 gulden voor. De gehangene werd een prooi van de natuurelementen en van de vogels.

En nog dichter in de tijd, in 1842, werd de moordenaar van de pastoor van Nijlen onthoofd op de Grote Markt in Lier... maar daar weet elke Poempist ondertussen alles van!

Frans Lens.

*Er staat een poemp te Nijlen, vele jaren oud.
Niemand weet te zeggen, wanneer zij werd gebouwd
tegen een klein muurke bij 't gemeentehuis,
met een leeuwenkop en ook een kop'ren buis!*

(Octaaf Van Camp, 1984)

Dorpspomp werd in 19de eeuw gebouwd:

Het daarstellen van eenen waterput met pomp

In ons allereerste “boekje” van mei 1981 vertelde Jos Thys hoe de heemkring een naam kreeg. Het behoort tot de onbetwistbare verdiensten van Flor Dieltjens dat hij het idee lanceerde om het kind, verwijzend naar de Nijlense dorpspomp, “De Poemp” te heten. Zo gebeurde, en we zijn ruim een kwarteeuw later nog best content met onze naam. Op de fotomontage zien we ons oud gemeentehuis “langs den Provincialen Steenweg van Lier naar Gheel” en onze dorpspomp.

Over het bouwjaar van die dorpspomp tastten wij aanvankelijk in het duister. Een en ander werd in de hand gewerkt door een nogal verwaarloosd gemeentelijk archief en – laten wij dat nederig toegeven – de onervarenheid en het drukke leven van de toen nog jongere “zoekers” van De Poemp. Na een recente speurtocht in de gemeentelijke en provinciale archieven, en geholpen door enkele tips van Hugo De Bot en Coi Haverals, brengt Walter Caethoven eindelijk in dit nummer het volledige verhaal van “het monument, door iedereen gekend”!

Eeuwen duurt mijn bestaan?

We waren dus trots op onze dorpspomp en gingen haar fier een steeds hogere leeftijd toedichten. In 1984 had meester Van Camp het in een gedicht al over eeuwen. Het zal wel een dichterlijke vrijheid geweest zijn, maar toch...toch moest de vraag naar

het bouwjaar opgelost worden. In 1992 leerde een eerste onderzoek van de verslagen van de gemeenteraad uit de 19de eeuw ons alvast dat het “Comiteit van Openbare Gezondheid” van Nijlen in 1871 aan het gemeentebestuur een voorstel deed “tot het daarstellen van eenen waterput met pomp in de kom der gemeente, ten einde een gezond drinkbaar water aan de inwoners te verschaffen”. Die brief van het “Comiteit” bracht de bal aan het rollen met een voor die tijd toch merkwaardige snelheid. Het lijdt geen twijfel dat de dorpspomp meer dan nodig was in die tijd, toen er helemaal geen sprake was van waterleiding in onze gemeente (1). Hier volgt een overzicht van wat wij hierover in het gemeentelijke archief en het provinciale archief konden vinden.

04.09.1871 : De gemeenteraad voorziet 900 frank in de gemeentebe-

groting voor het “daarstellen eener pomp”. De raad wil de pomp laten bouwen met staatssubsidies en het ontwerp ervan toevertrouwen aan “den provincialen Bouwmeester”. Men laat er echt geen gras over groeien, want tien dagen later wordt het besluit van de Nijlense gemeenteraad al aan de gouverneur bezorgd. De gouverneur vertrouwt het ontwerp toe aan architect Leonard Blomme (zie ook vorige Poemp).

22.11.1871 : Het provinciebestuur bezorgt de bouwbundel aan Nijlen voor goedkeuring. Eén maand later, daags voor Kerstmis, ronden de gemeentevaders het jaar af met de goedkeuring van het blijkbaar erg belangrijke dossier. Zij verzoeken het provinciebestuur “zoo haast mogelijk tot de aanbesteding dezer gezondheidswerken te doen overgaan”. Ook

op het provinciebestuur wordt geen tijd verloren, want op 11.04.1872 worden de offertes al geopend. Bij de bidders is o.m. een Van Ockeleyen uit Lier met een prijs van 1.300 frank. Dat is ruim boven het door Nijlen voorziene bedrag van 900 frank. Het laagste bod komt echter van aanne-mer Berger uit Antwerpen. Hij zal de Nijlense dorpspomp bouwen voor een bedrag van 675 frank.

24.05.1872 : de bestendige deputatie van het provinciebestuur keurt de aanbesteding goed. De stukken van het provinciebestuur waren toen nog eentalig in het Frans gesteld. In het “Mémorial administratif de la province d’Anvers” lezen wij : *Travaux de reconstruction d’une pompe publique à Nylen entrepris par le sieur Berger d’Anvers, au prix de fr. 675.*

Die “reconstruction” (ofte herbouwen) is een schrijffout. Het gaat wel degelijk over het bouwen van een pomp. Enkele dagen later, op 28.05.1872 wordt het startbevel voor de werken door het provinciebestuur gegeven.

Langs den oosten kant

Waar precies werd “de poemp” dan gebouwd? De gemeenteraad van 04.09.1871 “is van gevoelen dat die op te richten pomp & put zeer voordeelig zou geplaatst zijn op den eigendom der Gemeente langs den oosten kant van het Gemeentehuis tegen den Provincialen Steenweg van Lier

De Nijlense dorpspomp op het plan van architect Leonard Blomme (1871 - Provinciaal Archief Antwerpen).

naar Gheel”. We weten verder dat ons gemeentehuis toen ter hoogte van de huidige gildenzaal stond. Op 18.12.1872 bezorgt de architect de stukken van voorlopige aanvaarding van de “poemp”. De “daarstelling eener pomp” is met heel wat briefwisseling en – vooral – goed werk van aanne-mer Berger in één jaar tijd rond! Daarmee is het verhaal nog niet afgesloten. Op 09.02.1874 schrijft Nijlen aan het provinciebestuur de werken niet definitief te kunnen aanvaarden want: “Men heeft de stellige overtuiging dat den waterput de voorschrevene diepte niet bezit, waaruit volgt dat

niet alleen de hoeveelheid, maar ook de hoedanigheid van het water te wenschen laat”.

De put zal dus verdiept moeten worden. Bouwmeester Blomme deelt de mening van het gemeentebestuur niet. Werd de dorpspomp veel, veel te veel gebruikt, en is dat de reden van de ontevredenheid van Nijlen? Blomme laat voor zover mogelijk toch de put verdiepen, waarna op 01.04.1874 iedereen zich tevreden verklaart. Toch kan pas in april 1876 de bundel volledig afgesloten worden: pas toen werd de beloofde staatssubsidie van 225 frank aan Nijlen doorgestort! Waarmee de lezer andermaal kan vaststellen dat sommige slechte gewoonten wel hardnekkig overleven...

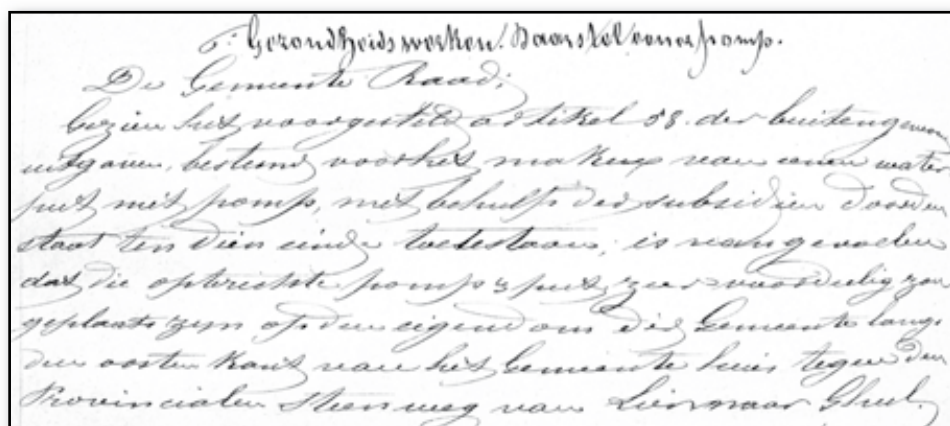
De nief poemp

Onze historische dorpspomp werd verplaatst bij de bouw van de huidige gildenzaal naar de voorgevel van die zaal (1951?), waar ze nog steeds staat (2).

Toen DF-Heemkring De Poemp in 1981 de dorpspomp als het ware adopteerde, verkeerde zij in een licht gehavende staat. Zowel de leeuwenkop als de pomparm waren zoek. Uiteindelijk heeft secretaris Willy Van Tendeloo de kop in de kelders van het gemeentehuis weergevonden. De pomparm is tot op heden zoek gebleven. In 1988 liet de heemkring, met goedkeuring van het gemeentebestuur, de pomp restaureren. Emmanuel Verreydt en Willy Van Driessche maakten er uitstekend werk van : de leeuwenkop kwam weer op zijn plaats, de bovenbouw in blauwe hardsteen werd grondig hersteld en het Githo maakte een nieuwe pomparm, ongeveer zoals wij ons de oude herinnerden. Op 27.08.1988 volgde dan de plechtige inhuldiging, waarover de lezer meer kan lezen in Poemp 19.

Voorlopig besluit

Zoals gezegd: “De Poemp” blijft erg tevreden met haar naam. De geschiedenis leert ons dat de stadspomp de oudste van alle sociale centra en de oudste universiteit is. In het oude

Detail van de gemeenteraadsbeslissing van 04.09.1871. Secretaris Beirens schrijft dat de dorpspomp “voordeelig zou geplaatst zijn op den eigendom der Gemeente langs den oosten kant van het Gemeentehuis tegen den Provincialen Steenweg van Lier naar Gheel”.

Griekenland verzamelden zich 350 dagen op 365 de weetgierigen rond de stadspomp van Milete, waar Thales de mensen onderricht gaf. We schrijven dan 640 voor Christus. In Nijlen werd eerder een aardig stukje gekletst dan onderwezen aan de pomp. Toch is het een onvergetelijk ontmoetingspunt, waar ondergetekende en andere “joeng” in hun jeugd vaak hun dorst kwamen lessen en anderen nat maken. Wij zijn blij dat onze dorpspomp in goede staat overleeft!

Walter Caethoven.

Nota's

- (1) De waterleiding werd vanaf maart 1959 in Nijlen aangelegd. Kessel volgde in november 1961, Bevel in april 1969.
 (2) Het Ministerie van Openbare Werken verleende op 23.11.1950 een vergunning voor het bouwen van de huidige gildenzaal.

Geraadpleegde bronnen:

- gemeentelijk archief Nijlen: verslagen gemeenteraad en schepencollege
- provinciaal archief Antwerpen : bundel “Ontwerp eener openbare pomp”
- De Poemp, nrs. 1 en 19
- Mémorial Administratif de la Province d'Anvers 1872
- Sterk gebouwd & makkelijk in onderhoud, uitgave PB Antwerpen, 2006

De gerestaureerde Nijlense dorpspomp tegen de gevel van de gildenzaal.

Grasduinend in oude verslagen...

Het “daarstellen van eenen waterput met pomp” was in het 19de-eeuwse Nijlen een gewichtig dossier, waarover zowel de gemeenteraad als het schepencollege zich meermaals bogen. Grasduinend in de verslagen van de gemeenteraad en het schepencollege van 1871 - 1872 treffen we ook meer dagelijkse besommingen aan. Enkele voorbeelden:

Dansvergaderingen

Het collegie beslist van zondag aanstaande te doen afkondigen & aanplakken dat het voortaan verboden is, buiten de kermisdagen en de twee St. Jansdagen, dansvergaderingen te houden, zoowel in de herbergen der buitengehuchten, als in degene des dorpsplaats, op straf der bestaande verordeningen.

Onze voorouders moesten nu eens een fuif van het jonge volk beleven!

Schaapherders

Het collegie beslist van zondag aanstaande te doen afkondigen & aanplakken dat de eigenaars van schapen en schaapherders aanzocht worden voortaan hunne kudde beter in d'oog te houden & te bewaren, ten einde de schade welke zij aan de eigenaars & landbouwers toebrengen, te vermijden. Dat het Bestuur des aangaande eene strenge oog in 't zeil zal houden en de overtreders volgens bestaande verordeningen zullen vervolgd worden.

Maakte secretaris Beirens zich niet wat vrolijk bij het uitschrijven van deze afkondiging? Uit een beslissing van de gemeenteraad blijkt dan weer dat de raadsleden zich niet meteen lieten ompraten door de zusters van “de meiskensschool”:

Onderwijs. Zondagsschool

De Gemeente Raad van Nijlen;

Gezien de vraag van de bestuurster der aangenome meiskensschool dezer Gemeente, strekkende tot het aannemen eener zondagsschool welke zij verlangt in te richten;

Overwegende dat de inrichting eener zondagsschool in deze Gemeente, zoo niet noodzakelijk, doch wenschelijk is;

is van gevoelen, alhoe nuttig deze inrichting ook zijn moge; doch geene genoegzame voordeelen zal bijbrengen om daarin met een gemeentebezoldiging bij te dragen.

Gemeenteraadsleden en schepencollege

In de jaren 70 van de 19de eeuw telde Nijlen zo'n 2.000 inwoners. Zij werden bestuurd door “de Heeren Goormans, Burgemeester, Van Looy & Dillen, schepenen, Leysen en Schoors, leden van den Gemeente Raad, en Beirens, sekretaris”. Veel centen hadden zij blijkbaar niet te besteden. Met de komst van Jan Eduard Claes in 1876 beleefde ons dorp echter een waar keerpunt. Het steentje zou tot ongekende welvaart leiden. Maar daar leest u ongetwijfeld meer over in andere bijdragen van uw Poemp!

School viert 100-jarig bestaan in 1956

Op 23 mei 1956 bestond de school 100 jaar. Een mijlpaal in haar geschiedenis. Die datum mocht niet onverlet voorbijgaan! Het personeel van de school had zich wekenlang ingespannen om de kinderen te trainen. Alles goed en wel, maar wie zou het feest op touw zetten? Er kwam maar geen feestcomité. De zusters werden angstig. Eindelijk nam notaris Vernimmen, de toenmalige burgemeester, de organisatie op zich. Op de foto : optocht der zusters bij de viering.

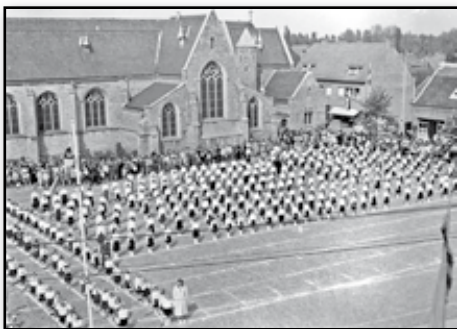
Het feest zou plaatshebben op het kerkplein. Monseigneur Van Eynde, vicaris-generaal van het bisdom Mechelen, werd uitgenodigd. Ook al de priesters en zusters die geboortig waren van Nijlen. E. Moeder Alphonse was met een honderdtal zusters aanwezig.

De zusters werden aan de school afgehaald door de geestelijke en burgerlijke overheden, terwijl de vele leerlingen de erehaag vormden op weg naar de kerk.

Om 10.00 uur werd een plechtige dankmis opgedragen door Pastoor Martin. Magister Janssens hield een gloedvolle feestrede. Daarna was er voor zusters en overheid een receptie op het gemeentehuis, waar de burgemeester een gepaste toespraak hield. Om 12.30 uur werd op de pastorie een feestmaal aangeboden aan de

geestelijken, de gemeenteraad en de inspecteurs. In 't geheel 36 genodigden. Voor de zusters was er een feestmaal in de school.

Om 14 uur was heel Nijlen op het kerkplein vergaderd. Op de kiosk hadden de genodigden plaatsgenomen. Dan defileerden de schoolkinderen voorbij, waarna groepen turnoefeningen en reidansen uitvoerden. Zo stipt, zo elegant, zo ordelijk, zo

1956. Drie uur onvergetelijk schouwspel.

onberispelijk werd alles uitgevoerd! 't Was gedurende drie uren waarlijk een ongeëvenaard schouwspel. De begeleidende muziek was gekozen door Pater Van Campenhout en opgenomen op zijn bandopnemer, de dansen werden aangeleerd... door wie anders dan zuster Marie-Clara! Weken later waren de mensen nog niet uitgepraat over dit prachtige feest.

Op dit eeuwfeest waren ook de zusters uitgenodigd die in Nijlen geboren waren. Zij waren met vijftien. Het moet voor hen een aangenaam weerzien met hun geboortedorp geweest zijn, want in die tijd was het niet de gewoonte dat de zusters naar hun familie terugkeerden of er op bezoek kwamen. Fier poseerden zij dan ook op de gelegenhedsfoto samen met moeder Prudentiana.

1956. Pastoor Martin aan het woord.

Tweede uitbreiding

Ditmaal besloot Moeder Alphonse een volledige lagere school te bouwen in de O.-L.-Vrouwparochie. Architect Van Steenberghe uit Beerse werd gelast met het maken van een plan voor zes klassen. We schrijven dan einde 1958. De gebroeders Lenaerts van Oud-Turnhout namen de bouwwerken aan voor 1.895.149 fr. Begin van de grote vakantie begonnen de werken, zonder toelagen van staat of gemeente. Het werk vorderde maar traagjes, zodat de nieuwe klassen maar juist voor het paasverlof van 1960 konden betrokken worden. De zusters ver-

zamelden door bedelen 100.000 fr., leenden een som van 300.000 fr. bij de rijkste Nijlenaars en spaarden de rest.

Middelbaar Onderwijs.

Hoe het allemaal begon? Op woensdag 13 mei 1959 rond 8 uur 's avonds kwam E.H. Directeur Jans met Moeder Alphonse te Nijlen aan voor een bespreking met Moeder Prudentiana, Zr. Marie-Clara, directrice van de beroepsschool en Zr. Theolinda, directrice van de lagere school. Onderwerp van de bespreking : noodzakelijkheid ter plaatse moderne humaniora lagere cyclus op te richten. De beslissing was : we moeten de staatschool voor zijn, we beginnen nog dit jaar! Daarom was het nodig het advies van de Nijlense ouders in te winnen.

Op donderdag 21 mei was er te 19.30 uur vergadering in de grote bovenklas van de beroepsschool. In aanwezigheid van pastoor Vermeiren (O.-L.-Vrouw Nijlen), pastoor Martin (Nijlen St.-Willibrord), burgemeester Vernimmen, Zr. Clarisse van Vorselaar, directrice van het Kardinaal Van Roey Instituut en een zeventigtal ouders en sympathisanten, zette E.H. Jans, directeur van de Zusters van Vorselaar, op meesterlijke wijze de noodzakelijkheid van middelbaar onderwijs uiteen. Met zeer veel belangstelling werd er geluisterd, problemen werden gesteld en opgelost, zodat iedereen rond 22 uur tevreden naar huis ging. Onze Nijlense bevolking scheen de weldaad te begrijpen van middelbaar onderwijs ter plaatse.

Op 30 mei kwam Zr. Clarisse met Zr. Felicie naar Nijlen om de dienst van de beroepsoriëntering te regelen. Die zou zich op 2 juni naar Nijlen verplaatsen om er 25 leerlingen te testen. Ook zegden zij wat er bij zo'n oprichting allemaal kwam kijken en welke documenten naar Mgr. Daem en de Diocesane Overheid moesten gestuurd worden.

Ondertussen waren reeds verscheidene ouders en leiders van organisaties aangesproken om een brief op te stellen met doorslaggevend argumenten voor het oprichten van een moderne humaniora. Op maandag 15 juni reden Pastoor Martin en Cor Hen-

Het prefabschooltje op de Broechemsesteenweg in 1960.

drickx, eerste schepen en secretaris van de christelijke mutualiteit, naar Mgr. Daem te Brussel om de aanvraag te doen en de noodzakelijkheid dezer oprichting duidelijk te maken. In juli kwam de vergunning voor de oprichting toe. Nijlen werd een stuk onderwijs rijker.

Brieven worden verzonden naar Bouwel, Bevel, Kessel, Viersel om ook de ouders daar op de hoogte te brengen van ons voortgezet onderwijs. Een vergadering werd gepland met de Nijlense ouders, maar die was geen groot succes: Nijlenaars hielden blijkbaar meer van hun portemonnee dan van slimme kinderen. De grote vakantie werd dan ook voor een groot deel in beslag genomen door het bezoeken van de twaalfjarige meisjes van Nijlen en omgeving. In de lagere school werd tot 1965 in het centrum een voorbereidend jaar (6de leerjaar A) een goed rekruteringsgebied. In het voorjaar van 1961 werd de afdeling erkend door de staat. Tijdens de grote vakantie van 1961 werden achter in de hof drie prefabklassen opgetrokken door de heer Lieckens van Koningshooikt voor de som van 654.000 fr.

Bij de start van het eerste jaar humaniora telde men 21 leerlingen, het tweede jaar waren er 38: 20 in de toenmalige zesde en 18 in de vijfde. Het schooljaar 1961/1962 telde het middelbaar onderwijs 22 leerlingen in de zesde, 16 in de vijfde, en 18 in de vierde. 1962 was ook het jaar van de homologatie: op 10 april 1963 kregen ze die.

Van de eerste oud-leerlingen die het jaar voltooiden gingen er 7 voortstuderen te Vorselaar, 3 gingen naar Mechelen, 1 naar Lier, 2 naar Berlaar, 2 gingen hier verder in de beroepsschool en 2 verkozen te gaan werken.

Afdeling Broechemsesteenweg.

Op 17 mei 1960 kwamen Kan. Hellemans, diocesaan hoofdinspecteur, en E.H. Van Aelst, directeur van D.K.O., inlichtingen nemen op welke wijze het katholiek onderwijs in Nijlen stelling zou nemen tegen de staatschool die op 1 september 1960 zou geopend worden in de Gebroeders van Raemdonckstraat. Pastoor Martin werd geraadpleegd en er werd besloten een kleuterschool op te richten op de Broechemsesteenweg op een stuk grond van de kerkfabriek. Aannemer Segers uit Kontich kreeg de opdracht om twee klassen, speelzaaltje en annexen, in prefab op te richten. Alles zou kant en klaar zijn tegen 1 september. Door het slechte weer en allerlei omstandigheden hadden de werken vertraging. De veertig ingeschreven kleuters werden op 1 september 1960 in de zaal van herberg "De Valk" (toebehorend aan de heer Kegelaers - Peeters) opgevangen. Zr. Maurelia en Mej. Julia Dillen waren de eerste kleuterleidsters van de nieuwe wijk-school. Op 13 september konden ze met hun kleuters verhuizen naar de nieuwe school.

Dit was de derde vestiging van de Zusters van Vorselaar in Nijlen: nu hadden ze ook op de uithoeken van de gemeente een school. Later werd op de Broechemsesteenweg ook nog een eerste graad van het lagere onderwijs geopend, maar die is ondertussen al weer verdwenen. Er wordt alleen nog kleuteronderwijs gegeven.

In volgende Poemp besluiten wij met een bijdrage over Nijlense zusters en onvergetelijke zusters die ooit in Nijlen woonden.

Pol Van Camp.

Een stukje Kerkstraat (slot)

We beëindigen hier de beschrijving van de Kerkstraat begin 20ste eeuw met het gedeelte gelegen tussen de spooroverweg aan de Bevelsteenweg en het huidige gemeentehuis. Ook de enkele huisjes op de hoek van het kerkplein en de Geldstraat, nu Kerkstraat, worden besproken.

Op deze foto, genomen omstreeks 1922, de twee vermelde huisjes op de hoek van het kerkplein met vooraan smid Gust Hermans, zijn dochtertje Maria en hun hond Cora. Naast het linkse huisje bevindt zich de tuin van Marus Verhaegen en nog verder is café Football (vermeld in een vorige Poemp). En op de achtergrond in het midden troont de lindenboom hoog boven onze dorpskom uit.

We vangen aan met het pand juist naast de spoorweg **wijk A nr 97**: nu afgebroken voor de realisatie van een veilig fietspad. In 1856 werd daar een huis en smis gebouwd voor Petrus Van Herk, de smid. Toen in 1869 Virginie Van Reusel, dochter van Joanna, de inwonende huishoudster van voornoemde smid, huwde met Petrus - Franciscus Hermans, Sus, smidsgast bij Cornelius Adriaensen, Nelles uit "De Zwaan", ging voormelde Sus Hermans werken en wonen bij Peer de smid in de Kerkstraat. Als die 10 jaar later overleed, erfde huishoudster Joanna Van Reusel alles en volgde haar schoonzoon Sus Hermans Peer op als... smid! Hij opende er ook de herberg "In de Ploeg", en had aldra enkele gasten werkzaam in zijn smisse. Virginie werd herbergierster en bezocht met paard en kar, vergezeld van een

van hun gasten, ook nog de markten in de omtrek om er ijzeren huisgerief te verkopen. Sus de smid werd later opgevolgd door zoon August, kunstsmid Gust Hermans. Het café werd omgevormd tot een ijzerwinkel. Die werd opengehouden door zijn vrouw Rosalia Braeckmans, Roos. Daarnaast **wijk A nr 61**: het café "In den Hamer", gebouwd in 1855 voor schrijnwerker Jozef Verwerft en zijn eega Sofie Mielants, herbergierster. In 1892 kochten hun zoon Joannes Verwerft, schrijnwerker, en zijn vrouw Barbara Julia Quadens, herbergierster, dit pand. Dat werd later opgedeeld in twee huizen. Het kleinere huis links wijk A nr 61 bis werd betrokken door Simon Verwerft, diamantair, zijn echtgenote Wwe Maria Coppens - Kelber, haar dochter Bertha Coppens en hun gemeenschappelijke dochter

Joan Verwerft. Het is nu eigendom van de gemeente. In het grotere huis rechts had slachter Anton Dams, den Ton, getrouwd met Irma Verwerft, zuster van voormelde Simon, in 1925 een beenhouwerij. Het café "In den Hamer" hadden ze een nieuwe naam gegeven: het werd, hoe kan het ook anders, "Den Bonten Os". Later werden beenhouwerij en café overgenomen door hun zoon Karel, Charel Ton, beenhouwer, en zijn vrouw Louisa Smets, Wiske Ton.

Op het volgende pand **wijk A nr 89**, nu onze huidige bibliotheek, bevond zich het café met winkel "Het Bergske". Dat werd bewoond door Felix Derboven, Felix van 't Bergske, afkomstig van Kruiskensberg in Bevel. Hij was bakker/herbergier/winkelier en woonde er met zijn vrouw Maria Carolina Aerts en hun kinderen. De naam 't Bergske bleef lang verbonden met deze woning. Ook toen Alfons Grielen, den dikken, een natiebaas, zijn vrouw Cecilia Schuermans, Cilleke, hun drie zonen en vijf dochters er woonden, heette het nog zo. Later betrokken Flor van Ré de metser (Mariën) en Catharina Lieckens, Trien van de Gerde (Zie Poemp 52) dit huis.

Eerste gemeenteschool. (Meester Nelis).

Was de gildenzaal de eerste school van Nijlen?

Dan komen we aan ons huidige gemeentehuis. Zie de bijgevoegde tekening uit het boek van meester Nelis, onze Nijlense heemkundige lang voor er sprake was van heemkring De Poemp. Daar werd in 1827 onze

vermoedelijk eerste gemeentelijke jongensschool gebouwd. In Holland bestond sinds 1806 een schoolwet. Toen we in 1815 met onze noorderburen de Nederlanden vormden, werd die ook hier toegepast. Na de Belgische onafhankelijkheid in 1830 bleef deze school bestaan. Simon van Mengsel, geboren 1891, heeft er nog les gekregen van meester Mercelis.

In 1905 werd op de Bouwelsesteenweg een nieuwe school gebouwd, de ouw krak, nu het Githo. In 1908, bij vergrotingswerken aan de St.-Willibrorduskerk, werd de toen leegstaande school gebruikt als noodkerk. En toen in 1914 onze kerk uitbrandde, werd eerst het gebouw van de Boerenbond in de Nonnenstraat tijdelijk gebruikt voor de erediensten tot de eerste ouw school ingericht was om als noodkerk te dienen. Dit bleef zo tot in 1922: toen was onze kerk volledig hersteld. Omstreeks 1928 deed het gebouw dienst als gildenzaal, de cinema van de pastoor, waar Eugène Witvrouwen, Jein Boot, en ook Constant Mariën, Coste van Trien van de Gerde, met verplichte censuur, de films afdraaiden. Buurman Simon van Mengsel verkocht er de toegangsbewijzen ofte "tiketten." Na de gedeeltelijke vernieling van onze kerk in 1940 werd de gildenzaal weerom gebruikt als noodkerk. Dit gebouw was werkelijk multifunctioneel. Het diende als school, noodkerk, toneel-, concert- en cinemazaal. Verenigingen hielden er hun teerfeesten, de scholen hun prijsuitreikingen op het einde van het schooljaar. Direct na de oorlog (WO II) vond de medische staf van het Engelse leger er onderdak. De Engelsen gaven er ook een kerstfeest voor de Nijlense bevolking.

Bovendien werd het gebouw ook gebruikt als tijdelijk cachot voor misdadigers, dronkaards en landlopers. Buurman Flor Mariën, die als conciërge een sleutel had, werd dan ook soms 's nachts uit zijn bed gehaald door de veldwachter of de gendarmen van Berlaar, als die een klant hadden voor de bak. Er werden zelfs burgerlijke huwelijken voltrokken. Maar in 1953 was het "uitgediend": het werd afgebroken om plaats te maken voor

het huidige gemeentehuis.

Op de hoek van het kerkplein recht over huidig café "Den Bonten Os" stonden ook nog twee huizen. In het rechts gelegen huis woonden o.a. smidsknecht Leonard Van Tendeloo, Nar van den Arro, en zijn vrouw Julie Verhaegen, herbergierster. De laatste bewoners ervan waren Bernard - Jozef Verheyen, Nar Tip, behanger-schilder, en zijn vrouw Maria Van Hove, Mitteken Tip. Zij baatten er een verfwinkeltje uit tot aan hun verhuis naar de Nonnenstraat op 16 augustus 1938. Het kleinere huis links werd bewoond door timmermansgast Cristianus Van De Sande geboren in Essen en zijn vrouw Celine Verwerft. Er liep, over het kerkhof tussen de graven door, een binnenweg naar de kerk. Als het donker was en de wind de ijzeren kettingen die de graven omzoomden deed rammelen, was het een nogal griezelige bedoening en lieten de meeste mensen het na om dat wegeltje te nemen. Toen later het aangrenzende huisje geruime tijd leeg stond, werd het door de kinderen dan ook spookhuis genoemd.... Eind jaren dertig van de vorige eeuw werden de laatste huizen op het kerkplein afgebroken. Ook het kerkhof werd ontruimd. De overblijfselen van de nog recent begravenen of van wie op eigendom begraven waren, werden na valavond (dit om hygiënische en

gevoelsmatige redenen) overgebracht naar het nieuwe, nu oude kerkhof, al in gebruik sinds circa 1926 en gelegen in de Nonnenstraat op het pand Bakkerskloot. *Bakkers* naar de eigenaar, en *kloot* betekent een stuk grond. Vandaar een Nijlens gezegde over iemand die op sterven lag: *Hij is bijna dood, hij kan achtereen naar de kloot.*

Bedenking

Die complete ontruiming van het kerkplein moet voor onze toenmalige dorpsbewoners een grote aanpassing zijn geweest. De "verbanning" van hun dierbare overledenen, die sinds mensenheugenis hun laatste rustplaats vonden in de schaduw van onze kerk, naar buiten het dorp en de afbraak van de oude huisjes op het plein veranderden het uitzicht van het dorp helemaal. Misschien kunnen we die vervreemding best vergelijken met de onze, nu we steeds meer bekende huizen zien afbreken en plaats ruimen voor appartementsblokken. Voordelen hadden de toenmalige veranderingen toch ook: de mensen konden de Willibrorduskerk in al haar glorie aanschouwen, de jaarlijkse dorpskermissen verhuisden van het stationsplein naar het nu vrijgekomen kerkplein, er kwam plaats voor de maandelijkse markt en voor zoveel andere evenementen. En vooral kon later koning auto zijn geluk niet op met dat grote parkeerterrein...

Jos Thys

Op deze foto met zicht op de gildenzaal, vermoedelijk uit 1922, zien we aan de rechterkant de oude school, de latere gildenzaal, met links daarnaast de vroegere herberg "In 't Bergske."

Vliegende Bommen

September 1944. Vier jaar van oorlogsmisericie waren voorbij. Begonnen met een uitzichtloze vlucht uit ons dorp, gevolgd door een voortdurende jacht naar voedsel en brandstof, door aanschuiven bij de bakker de kruidenier en de melkboer, het was voorbij.

Voorbij was het angstwekkende geluid van de honderden geallieerde vliegtuigen die soms uren (voornamelijk 's nachts) over onze streken vlogen op weg naar Duitsland om daar hun dodelijke lading bommen te lossen. Bange minuten waren het wanneer één van die bommenwerpers door het Duitse afweergeschut getroffen werd en brandend "ergens" neerstortte.

Net toen de hoop op betere tijden aanbrak, begon de gruwel van de V1 en de V2. Van einde oktober 1944, toen de nederlaag van Duitsland zo goed als zeker was, zette het Duitse leger ten koste van onstellende offers de oorlog voort, vertrouwend op de vele nieuwe wapens die hun wetenschappers bezig waren te ontwikkelen. Een paar daarvan werden inderdaad in gebruik genomen, maar het gebeurde te laat. Al zijn de V1 en V2 een tijdlang een zware beproeving geweest voor Londen en Antwerpen. V betekende Vergeltungswaffe, het wapen dat de bombardementen op Duitsland moest wreken. Die wapens waren een soort vliegende bommen, die vanuit Duitsland naar België werden geleid.

De V1 was een soort straalvliegtuig zonder bestuurder, 8 meter lang en 5 meter breed tussen de vleugeluitten. Met een snelheid van 600 km per uur en een lading springstof van 1000 kg aan boord werd de V1 op doel gericht met een vernuftig kompassysteem. Wanneer ze de afstand waarop ze was ingesteld afgelegd had, viel de motor stil en stortte ze neer. Deze bom had een reikwijdte van 240 km.

De V2 was een nog verschrikkelijker wapen, een raket van bijna 15 meter lang, met een gewicht van 12,5 ton, waarvan 1.000 kg springstof. De raket had een snelheid van 5.800 km per uur, d.w.z vijf maal de snelheid van het geluid. Haar reikwijdte was 350 km en ze vloog enkele honderden meters hoog. Door haar enorme snelheid konden de mensen de naderende raket niet horen; het eerste geluid wat de overlevenden na de ontploffing hoorden, waren de geluidsgolven van de ontploffing, pas daarna kwam het geluid van de naderende raket.

De Duitsers lanceerden zo'n 27.000 V1's en 3.000 V2's naar Engeland en België. Minder dan de helft trof het voorgenomen doel. De V-bommen maakten duizenden dodelijke slachtoffers, maar zij hadden slechts een geringe invloed op het verloop van de Tweede Wereldoorlog.

De eerste V-bom in de Antwerpse agglomeratie viel op 7 oktober in

Brasschaat, de laatste op 30 maart in Ranst. Tussen die twee data vielen er 5.960 vliegende bommen binnen de arrondissementen Antwerpen en Mechelen, dit is 34 per dag. De tol van die aanvallen was enorm en het leed onnoemelijk:

- 4.483 doden: 731 militairen en 3.752 burgers
- 7.266 gewonden: 1.192 militairen en 6.072 burgers
- 3.613 onherstelbaar beschadigde huizen
- 29.352 zwaar beschadigde huizen
- 72.322 licht beschadigde huizen

Nuttig en interessant vond ik het eerst op zoek te gaan naar wat technische kennis over de V1 en V2, de wapens die ook in onze gemeente veel onheil en angst teweeg brachten. Over dat onheil berichten wij in een volgende bijdrage.

H. Budts.

Bronnen : Knack, Wereldgeschiedenis 20ste eeuw, deel 6, en naoorlogse krantenknipsels.

Vorbereitung lancering V2 op Duitse basis

Architect Edward Careels, provinciaal architect en ontwerper Kessels gemeentehuis

Edward Careels werd geboren in Lier in 1857 en overleed er in 1933. Volgens kleinzoon Herman begon zijn bompapa op zijn veertiende als meubelmaker. Hij volgde wel les aan de Lierse tekenacademie.

In 1876 trad hij in dienst bij het Antwerpse provinciebestuur als klerktekenaar. Zijn chefs moeten het talent van Edward goed ingeschat hebben, want een jaar later bracht hij het tot conducteur. Intussen had hij studies voor architectuur aangevat aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Antwerpen. In 1879 haalde hij de eerste prijs met uitmuntendheid voor burgerlijke bouwkunst.

In 1893 werd hij aangesteld tot leraar aan de Lierse academie en in 1920 bracht hij het tot directeur. In 1929 ging hij officieel met pensioen.

In 1899 werd hij aangesteld als provinciaal architect voor het arrondissement Mechelen. Een provinciale architect ontwierp toen overheidsgebouwen zoals gemeentehuizen, kerken, pastorieën, scholen, gods- en gasthuizen en pompen. Bovendien volgde hij de afwikkeling van deze projecten op. Ook restauratiewerken werden gecoördineerd door de provinciale architect.

De functie van provinciaal architect bleef hij uitoefenen tot 1930, toen zijn zoon Gustaaf deze taak overnam. Edward moet wel een erg bedrijvige man zijn geweest, want naast zijn werk aan de stad Lier en de provincie Antwerpen was hij ook nog werkzaam als privé-architect.

Terloops vermelden we dat Edward Careels de grootvader is van Nijlenaar Hugo Careels en de overgrootvader van de Nijlense dokter Leen Careels.

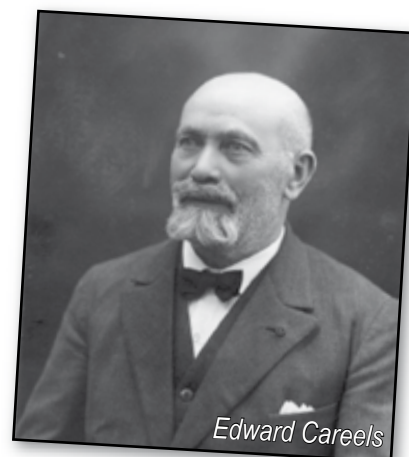
In deze bijdrage beperken we ons in

eerste instantie tot het oeuvre van Careels in Nijlen. Wel willen we vooraf toch enkele markante realisaties van Edward Careels vermelden. Zijn meesterwerk is ongetwijfeld het klooster- en schoolcomplex inclusief kerk van de Ursulinen in Onze-Lieve-Vrouw-Waver. Overigens bepaalde Careels het hele dorpsgezicht in Onze-Lieve-Vrouw-Waver met zijn ontwerpen van de kerk, het gemeentehuis en de pastorie.

In Lier bouwde hij tientallen woningen. De Lierse nijveraars, huiseigenaar en senator Charles Cools was een vaste klant van Careels. Hij ontwierp zijn privé-woning op de Grote Markt (gesloopt en nu Delhaize) en een huizenrij in de Baron Opsomerlaan. De meest in het oog springende realisatie voor Cools is de huizenrij in Moorse stijl in de Mechelsestraat tegenover het ziekenhuis. Ook de kerk van de Heilige Familie aan de Leuvense poort is van de hand van Careels.

Het Kesselse gemeentehuis, anno 2007.

Careels in onze gemeente

In 1906 ontwierp Careels het gemeentehuis in Kessel: een mengeling van neogotiek en Vlaamse neorenaissance. Het gebouw waarin nu het OCMW is ondergebracht, werd gebouwd in 1907-1908.

Net voor de eeuwwisseling werden in Nijlen plannen gemaakt om de Sint-Willibrorduskerk te vergroten. Einde 1898 stelde provinciaal architect Leonard Blomme een ontwerp op. Met het aantreden van Careels in 1899 kwam er schot in de zaak. In 1900 maakte hij een verbeterd ontwerp. In de daaropvolgende jaren ontstond een polemiek over vernieuwen of vergroten. Uiteindelijk werd het vergroten. In 1912 werd de kerk opgeleverd. Lang heeft deze kerk niet stand gehouden, want in 1914 werd ze verwoest. In 1921 werd opnieuw een beroep gedaan op Edward Careels voor de herstelling van de zwaar beschadigde Sint-Willibrorduskerk. In 1925 werden de herstellingen aanbesteed.

In 1915-1917 herstelde Careels de beschadigde laatromaanse toren van de O.-L.-Vrouw-ten-Hemelvaartkerk in Bevel.

Na de eerste wereldoorlog bouwde Careels in Kessel drie hoevewoningen in Vlaamse renaissancestijl. Op de foto de hoeve in de Bartstraat.

Als privé-architect realiseerde Careels nog enkele markante woningen in de gemeente Nijlen. Na de vernieling van het Kesselse Terlakenhof tijdens de Eerste Wereldoorlog kreeg de eigenaar een herstelbetaling. Met het geld bouwde hij drie hoevewoningen in Vlaamse neorenaissancestijl; twee naast elkaar gelegen hoevewoningen tegenover het trainingscentrum van Lierse op de Liersesteenweg in Kessel en een hoevewoning in de Bartstraat.

De woning die Gust Van Herck in 1907 bouwde in de Jan Eduard Claeslaan. Foto: verzameling Gust Peeters.

Tijdens onze architectuurwandelingen in Nijlen zijn we nog een ontwerp van Edward Careels op het spoor gekomen. Op de J.E. Claeslaan 30 vonden we de alleenstaande burgerwoning van Gust Peeters. In de geveltop werd het bouwjaar 1907 ingemetseld. Boven de vensters en deuren werd art-nouveau-achtig tegelwerk ingewerkt.

We vroegen Gust of hij de architect kende. ‘Mijn moeder, Gusta Van Herck, heeft ons altijd verteld dat de woning ontworpen werd door een architect uit Lier die heel veel kerken heeft gebouwd’. Haar vader Gust Van Herck had de opdracht voor deze merkwaardige woning gegeven.

Hugo De Bot.

Bronnen:

Serge Migom: Edward Careels in ‘Sterk gebouwd & gemakkelijk in onderhoud’ uitgave provincie Antwerpen 2006.

Jan Verhaverbeke: Inventaris van het bouwkundig oeuvre van E. en G. Careels. Lier 2001.

Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 13n4. Kanton Heist-op-den-Berg.

Frans Lens: ‘De St.-Willibrorduskerk’ in De Poemp 40, 41, 42 en 43.

Gesprek Herman Careels (2006). Fotoverzameling Hugo Careels.

Zwemdok De Kempen

Zwemdok De Kempen werd in 1932 opgericht door de familie Crockaerts uit Lier. Zij waren garagehouder en verdeler van Citroën. Het werd een bloeiende zaak. Vooraan, aan de Bouwelsesteenweg, was het hotel – restaurant (nu “De Nijl”) en achteraan een zwemdok van 18 op 36 meter met kantine en kleedhokjes (in betonplaten).

In 1939 werd tijdens de mobilisatie het geheel opgevorderd door het Belgische leger. Buiten, onder een afdak, werd een veldkeuken geïnstalleerd. De soldaten, meestal uit de streek van Eupen en Malmédy, werden bij burgers ondergebracht. Bij ons sliep een soldaat van Moeelingen (Voerstreek), de beenhouwer van de groep. Met deze Voerense familie hebben wij nog altijd contact. We komen een paar maal per jaar samen.

Ik herinner mij nog heel goed Hugo, de kok van de groep. Op een dag vergiste hij zich fel bij het bereiden van rode kool: in plaats van azijn had hij... javel gebruikt! Hij kreeg meteen de naam “Hugo Javel”.

Toen kwam de oorlog en viel alles stil. Na de oorlog werd het zwemdok verkocht aan een heer François. Die knapte het zwembad wat op door aanpassingen aan filters en gebouw. In 1953 kocht de familie Remkes – Bootsman uit Merksem het zwemdok.

De wortels van Ben en Rie lagen echter in Amsterdam. In zijn jeugd maakte Ben naam als wielrenner. Zijn palmares mag best gezien worden: drie maal kampioen van Nederland! Zijn roem strekte zich uit tot in Amerika. Ook met zwemmen werd hij één maal de beste van Nederland.

Ben en Rie trouwden in september 1947. Omdat Ben ook pistewedstrijden reed in het Antwerpse Sportpaleis, bouwden ze hun nestje in het naburige Merksem. In 1948 werd een zoon, Johnny, geboren en in 1950 een dochter, Rita.

Ben en Rie Remkes

Ben en Rie hadden grote plannen met het openluchtzwembad. Het werd verbouwd en er kwamen een mooi woonhuis, een groot café en frituur met groot terras. Verder werd er een grote speeltuin aangelegd. De opening van de vernieuwde installaties vond plaats in 1953. Men kon er zwemmen, spelen, eten en drinken. Wat moet een mens meer?

De moeder van Rie, oma Bootsman, kwam inwonen. Zij was zorgbehoevend geworden. Gelijktijdig nam men ook een toezichter en redder in huis. Hij was bij iedereen gekend als "Ome Piet". Ontelbare kinderen en volwassenen vonden in het zwembad onvergetelijk zwemplezier. Van ver buiten Nijlen zakten toeristen bij mooi weer af naar "den Bouwelsesteenweg".

Ben Remkes was ook actief bij andere sporten. Zo was hij raadsman en verzorger van Vik Van Schil en verzorger van de voetbalploeg.

15 jaar werkten Ben en Rie met hart en ziel om het iedereen naar zijn zin te maken. Toen werden de regels

strenger en de wet was onverbidde-lijk. Het complex voldeed niet aan de verstrengde veiligheidsnormen en de infrastructuur moest aangepast worden. De te hoge onkosten en te weinig zomerdagen, de gezondheidsproblemen van de dochter en de dagelijkse zorg voor de invalide moeder van Rie werden te moeilijk om dragen... In 1968 werd besloten om het zwembad te sluiten. Er werden wel besprekingen gevoerd met het gemeentebestuur. Maar dat keurde alles af: het zwembad was buiten het dorp gelegen, op den Bouwelsesteenweg, niet in het dorp... en dan nog "over de beek"!

Ben is dan gaan werken als metserdiender bij Frans Mariën, alias Frakke van Fien Meurekaes van Bevel. Als gepensioneerde demonstreerde Ben opnieuw zijn sportieve kwaliteiten, dit keer in het tennis. Ook in dat milieu werd hij een graaggeziene gast. Hij overleed te Lier op 3 augustus 2005. Rie verblijft momenteel in het rusthuis te Nijlen. Aan het fantastisch zwembad van het koppel bewaren wij nog steeds de beste herinneringen!

Flor Dieltjens.

Met dank aan dochter Rita Remkes voor de medewerking.

Geburen en helpers...

Op de foto zien wij de geburen en helpers van het zwembad. Zij vormden als het ware één familie. Wij herkennen, van links naar rechts,

staande : Virginia D'Joos (van Tist van 't pjeireke); Maria Kerkhofs (alias Maria van de Wiet); Elza De Smedt (van de Zwette Schuit); Mit Drijbooms (van Tist van 't pjeireke); Lien De Smedt (van de Zwette Schuit); Rie Bootsman (van Ben Remkes); Stanske Haest; Sieke Moons (van Karel Krol); Mit Van Looy (Mit van Jos van dikke Mie); Marieke Davidson (alias Marieke Top); Malvine Embrechts (van Fanie Poels);

gehurkt : Milleke Mols; oma Bootsman (in rolstoel);

zittend : Gust De Pooter (alias Gustje Top).

Lien De Smedt schilderde er "patatten" om friet te bakken. De toeristen "van 't stad" kwamen met kookpotten frieten halen aan het zwembad. Het verhaal doet de ronde dat Lien zo op een dag 1.600 kg aardappelen met de hand geschild heeft... De man van Lien, Remy Bertels, was er in zijn vrije uren garçon.

Rie bij het oude zwembad

Lezers schrijven...

De familie **Van Dijk - Horemans** uit Wilrijk stuurde ons een foto van het oude gemeentehuis in de Gemeentestraat waarop Clara Eyskens en Marie Michiels figureren. Hartelijk bedankt! Dat beeld komt ooit nog wel van pas. En welke lezer beschikt nog over foto's van het oud gemeentehuis met ons aller pomp? Wij hebben slechts drie onscherpe foto's van het

oude gemeentehuis, en dat vinden wij wel heel weinig...

Mw. Simonne De Groof uit Lier bezorgde ons een klasfoto van het jaar 1924 in de "ouw krak". Bedankt, Simonne!

Onze goede vriend **Jef Engels** bezorgde ons een merkwaardig manuscript over de beleving van "het rijke Roomse geloof" van zijn jeugd. Eén van de onderwerpen die -ooit- in De Poemp aan bod zouden moeten komen. Jef vond dat zijn werk best bij de heemkring bewaard wordt - en wij gaan hem daarin zeker niet tegenspreken!

Over foto's en illustraties

Beschikt u over foto's of illustraties die mogelijk in ons tijdschrift kun-

nen gebruikt worden, dan maken wij daarvan graag een digitale kopie. Neem daartoe contact op met één van onze bestuursleden (zie telefoonlijst verder in dit blad). Binnen de kortste tijd bezorgen wij u het origineel terug. Tenzij u het aan De Poemp wil schenken, natuurlijk. In elk geval bedankt voor de medewerking!

Wij kenden er meer...

Op de foto van het 2de studiejaar 1933 - 1934 konden wij ondertussen enkele vraagtekens invullen. De voorlaatste van rechts op de voorste rij is Marcel Guldentops. Op de 2de rij, naast Jan Van Tendeloo, herkennen wij Nick Bouwen. Benieuwd of onze lezers nog enkele namen zullen kunnen invullen!

Mensen aan

De Poemp

Jos Bastiaens, 03.481.81.90
Hypoliet Budts, 03.481.69.27
Walter Caethoven, 03.481.85.70
Hendrik Claes, 03.481.82.58
Flor Dieltjens, 03.481.70.41
Herman Engels, 03.481.84.11
Jef Hermans, 03.411.02.78
Frans Lens, 03.480.04.81
Rosette Rymenants,
0479.436.614
Jos Thys, 03.411.21.98
Pol Van Camp, 03.481.74.38
Ludo Van Gestel, 03.481.85.47

Werkten mee aan dit nummer :

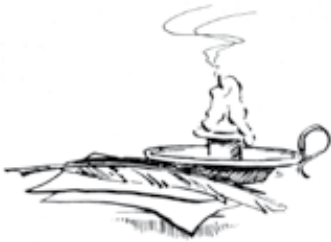
Redactie : Jos Bastiaens, Hypoliet Budts, Walter Caethoven, Rik Claes, Hugo De Bot, Flor Dieltjens, Jeroen Janssens, Frans Lens, Jos Thys, Pol Van Camp, Ludo Van Gestel

Fotografie : Walter Caethoven

Tekeningen : Dirk Lieckens, Marc Verreydt

Grafische vormgeving en zetwerk : Walter Caethoven

Eindredactie : Rik Claes

© 2007 - Heemkring Davidsfonds Nijlen

Nieuwe abonnementen : Stort 7 Euro op rekening 853-8126108-62 van DF Nijlen met vermelding van naam, adres en "abo Poemp".

DE POEMP □ DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
HEEMKRING DAVIDSFONDS NIJLEN □ VEERTIENDE
REEKS □ NR. 54 □ ZOMER 2007 □ V. U. : WALTER
CAETHOVEN - ZANDVEKENVELDEN 12A - 2560 NIJLEN